

Działalność jednostek samorządu terytorialnego związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacja budżetów obywatelskich w 2017 r.

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Działalność jednostek samorządu terytorialnego związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacja budżetów obywatelskich w 2017 r.

Notatka na podstawie danych z badania zrealizowanego w ramach projektu
Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej współfinansowanego
ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój

Warszawa, grudzień 2018

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Departament Badań Społecznych GUS, Urząd Statystyczny we Wrocławiu

Social Surveys Department Statistics Poland, Statistical Office in Wrocław

Zespół autorski

Editorial team

Karolina Goś-Wójcicka, Edyta Makowska-Belta, Paweł Sobik

Łamanie i druk: ZWP MRPIPS. Zam. 398/2019.

Wykaz skrótów

Skrót	Znaczenie
CIS	centrum integracji społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KIS	klub integracji społecznej
OWES	ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
PES	podmiot ekonomii społecznej
PO WER	Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020
PZP	Prawo zamówień publicznych
UE	Unia Europejska
WTZ	warsztat terapii zajęciowej
ZAZ	zakład aktywności zawodowej

Ekonomia społeczna w dokumentach strategicznych

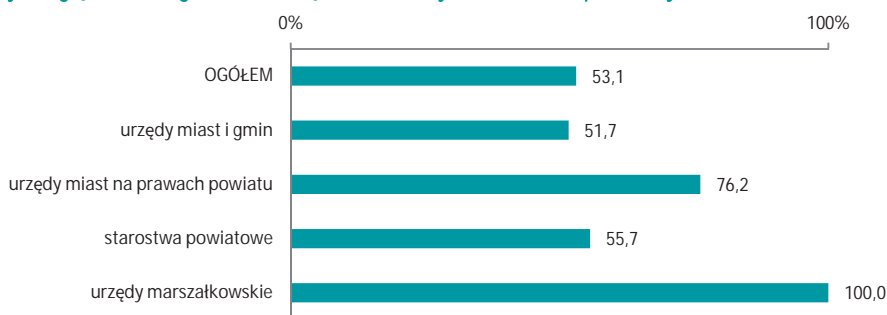
W 2017 r. w ponad połowie obowiązujących strategii rozwoju lokalnego lub regionalnego była obecna problematyka ekonomii społecznej, a blisko 1/5 JST była założycielem podmiotów ekonomii społecznej.

Współpracę z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej deklarowało 28,2% urzędów samorządowych, w tym wszystkie urzędy marszałkowskie.

JST przeznaczyły w 2017 r. 486,7 mln zł na realizację projektów w ramach budżetów obywatelskich.

Ponad połowa jednostek samorządu terytorialnego, które w 2017 r. posiadały obowiązującą strategię rozwoju, uwzględniła w niej zagadnienia związane z rozwojem ekonomii społecznej (53,1%). Na szczeblu wojewódzkim wszystkie urzędy marszałkowskie wskazały, że na ich terenie obowiązuje strategia rozwoju, w której jednocześnie poruszono tematykę rozwoju ekonomii społecznej. Strategie rozwoju miały również wszystkie miasta na prawach powiatu, a w ponad 3/4 z nich uwzględniono zagadnienia dotyczące ekonomii społecznej. Strategie rozwoju lokalnego rzadziej obowiązywały w pozostałych miastach i gminach oraz w powiatach (odpowiednio 84,8% i 83,9% ogółu tych JST). Istotnie rzadziej odnosiły się one również do tematyki ekonomii społecznej.

Wykres 1. Odsetek jednostek samorządu terytorialnego posiadających strategię rozwoju obowiązującą w 2017 r., w której uwzględniono zagadnienia związane z rozwojem ekonomii społecznej

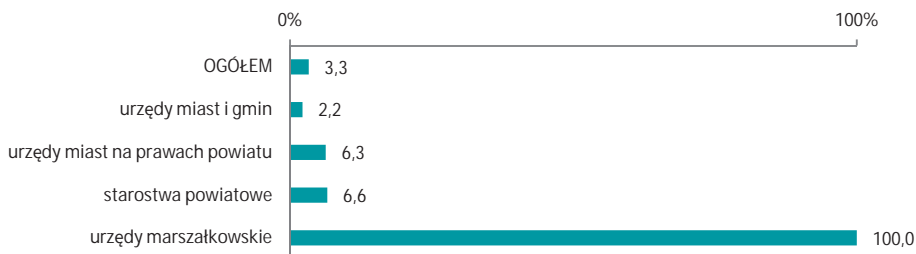

Dla porównania w strategiach rozwoju lokalnego JST częściej uwzględniały zagadnienia związane z aktywizacją mieszkańców (86,9% ogółu JST) lub współpracą z organizacjami pozarządowymi (82,4%), rzadziej natomiast pojawiała się tematyka stosowania społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych (20,7%).

W 2017 r. 3,3% jednostek samorządu terytorialnego posiadało obowiązujący program rozwoju ekonomii społecznej. Dokument taki obowiązywał przede wszystkim na szczeblu

wojewódzkim – regionalny program rozwoju ekonomii społecznej funkcjonował we wszystkich województwach. Rzadko natomiast program w tym obszarze posiadały jednostki pozostałych szczebli. Lokalny program rozwoju ekonomii społecznej obowiązywał w 2,2% urzędów miast i gmin oraz w 6,3% urzędów miast na prawach powiatów.

Wykres 2. Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, w których obowiązywał program rozwoju ekonomii społecznej w 2017 r.

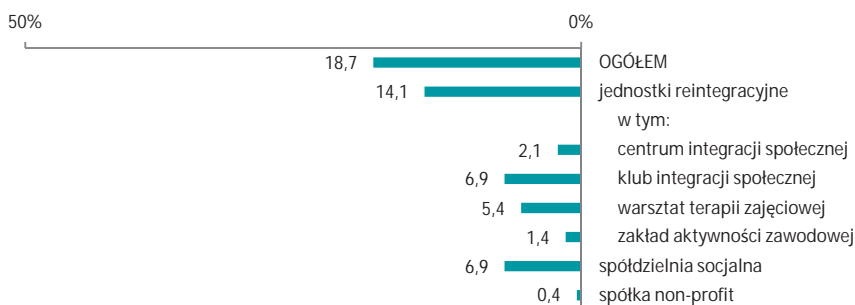

Obowiązujące programy rozwoju ekonomii społecznej w większości przypadków przed uchwaleniem były poddane konsultacjom społecznym (70,3% JST, które posiadały program rozwoju ekonomii społecznej).

Prowadzenie podmiotów ekonomii społecznej

Według deklaracji jednostek samorządu terytorialnego 18,7% z nich było założycielem podmiotów ekonomii społecznej, które funkcjonowały na koniec 2017 r. Najwyższy udział założycieli podmiotów ekonomii społecznej odnotowano wśród urzędów miast na prawach powiatu (66,7%), a najniższy wśród urzędów marszałkowskich (12,5%). Ponadto co najmniej jeden PES założyło 26,6% starostw powiatowych i 16,4% urzędów miast i gmin, w tym 39% gmin miejskich. W większości przypadków JST były założycielem jednego rodzaju PES (79,2% JST, które założyły PES), rzadziej dwóch (18,2%).

Wykres 3. Odsetek jednostek samorządu terytorialnego będących założycielem podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących na dzień 31.12.2017 r. według rodzaju PES

Najczęściej zakładano jednostki reintegracyjne (14,1%), w tym kluby integracji społecznej (6,9%) i warsztaty terapii zajęciowej (5,4%). Co najmniej jedną spółdzielnię socjalną założyło 6,9% jednostek samorządu terytorialnego. Natomiast pojedyncze JST były założycielem spółek non-profit (0,4%).

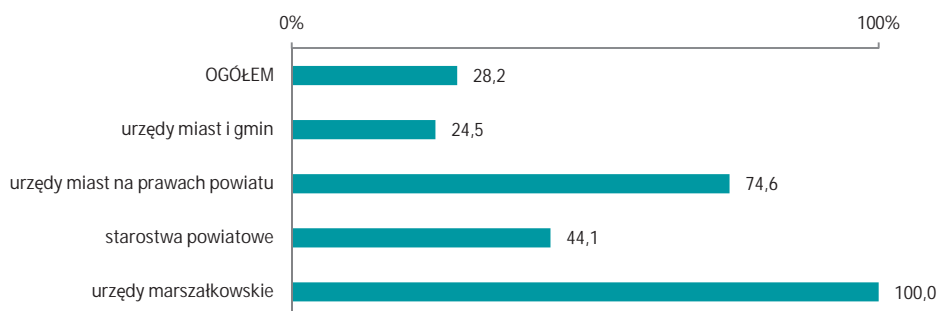
Na koniec 2017 r. funkcjonowało łącznie 0,7 tys. PES założonych przez jednostki samorządu terytorialnego, z czego 15,8% to były podmioty, które powstały w 2017 r.

Współpraca z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej

W 2017 r. z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej współpracowało 28,2% jednostek samorządu terytorialnego. Współpracę z co najmniej jednym OWES wykazały wszystkie urzędy marszałkowskie oraz 74,6% urzędów miast na prawach powiatu. Najniższy udział JST współpracujących z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej wystąpił wśród urzędów miast i gmin (24,5%), w tym gmin wiejskich (19,7%).

Współpraca ta opierała się głównie na udziale przedstawicieli JST w szkoleniach, spotkaniach organizowanych przez OWES (71,8% współpracujących JST) lub na wymianie informacji o planowanych kierunkach działalności (69,4%). Rzadziej natomiast jednostki samorządu terytorialnego współdziałały z OWES przy organizacji wydarzeń służących rozwojowi ekonomii społecznej (42,9%). Z kolei w 27,5% przypadków przedstawiciele OWES brali udział w szkoleniach organizowanych przez JST, a w 17,7% w pracach zespołów lub grup roboczych powołanych w JST.

Wykres 4. Odsetek jednostek samorządu terytorialnego współpracujących z co najmniej jednym Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej w 2017 r.

Prawie wszystkie JST, które zadeklarowały współpracę z OWES w 2017 r., oceniły ją bardzo dobrze lub raczej dobrze (98,9%). Zbliżone oceny odnotowano we wszystkich rodzajach JST.

Sposób realizacji usług społecznych i rozwoju lokalnego

Jednostki samorządu terytorialnego realizowały usługi społeczne i rozwoju lokalnego w sposób zróżnicowany. W pierwszej kolejności JST świadczyły te usługi samodzielnie, w tym przez podległe jednostki organizacyjne. W taki sposób najwięcej JST świadczyło usługi z zakresu pomocy społecznej (90,2%), a następnie z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (76,8%) lub ochrony środowiska i przyrody, gospodarki wodnej (70,4%).

Kolejnym sposobem realizacji usług społecznych i rozwoju lokalnego było zlecenie zadań w trybach ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W ten sposób ponad połowa JST zlecała zadania z zakresu kultury fizycznej, turystyki, krajoznawstwa (53,1%), rzadziej z kultury oraz ochrony zabytków (27,7%), wspierania osób niepełnosprawnych (22,4%) lub pomocy społecznej (22,0%). Z trybów ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie częściej korzystały urzędy miast na prawach powiatu oraz urzędy marszałkowskie – na przykład 87,3% urzędów miast na prawach powiatu oraz 68,8% urzędów marszałkowskich zlecało w ten sposób zadania z zakresu pomocy społecznej, podczas gdy wśród urzędów miast i gmin odsetek ten wyniósł 17,1%.

Zamówienia publiczne w trybie ustawy Prawo Zamówień Publicznych (PZP) były rzadziej stosowanym sposobem zlecenia usług społecznych i rozwoju lokalnego. Z PZP korzystano przede wszystkim w zakresie zadań z ochrony środowiska i przyrody, gospodarki wodnej (18,7%) lub rewitalizacji (10,1%). Tryb ten częściej wykorzystywały urzędy miast na prawach powiatu lub urzędy marszałkowskie niż pozostałe rodzaje JST – szczególnie do zadań z zakresu kultury oraz ochrony zabytków, kultury fizycznej, turystyki, krajoznawstwa, pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych. W przypadku ochrony środowiska i przyrody, gospodarki wodnej oraz rewitalizacji relatywnie często po ten tryb zlecenia usług sięgały również urzędy miast i gmin.

Poza ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz Prawem Zamówień Publicznych, jednostki samorządu terytorialnego mogą zlecać realizację usług społecznych i rozwoju lokalnego w odrębnym trybie (np. ustawy o systemie oświaty, ustawy o sporcie, ustawy o ochronie przeciwpożarowej, ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W taki sposób JST realizowały zadania z zakresu kultury fizycznej, turystyki, krajoznawstwa (11,7%), kultury oraz ochrony zabytków (10,1%) lub ochrony zdrowia (9,2%). Tryb ten wybierały przede wszystkim urzędy miast na prawach powiatu, ewentualnie urzędy marszałkowskie.

Tabela 1. Sposób realizacji wybranych usług społecznych i rozwoju lokalnego według rodzaju jednostki samorządu terytorialnego w 2017 r. (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	Urzędy miast i gmin	Urzędy miast na prawach powiatu	Starostwa powiatowe	Urzędy marszałkowskie
POMOC SPOŁECZNA					
samodzielnie	90,2	91,1	95,2	82,9	81,3
w trybach ustawy odppiw ^a	22,0	17,1	87,3	43,8	68,8
w trybie ustawy PZP	8,7	8,2	34,9	6,9	12,5
w odrębnym trybie	6,5	6,1	17,5	6,9	6,3
ZATRUDNIENIE SOCJALNE					
samodzielnie	18,2	17,8	44,4	15,5	18,8
w trybach ustawy odppiw ^a	1,4	1,0	15,9	1,0	6,3
w trybie ustawy PZP	0,6	0,5	1,6	0,7	6,3
w odrębnym trybie	2,8	2,8	6,3	1,6	6,3
OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3					
samodzielnie	20,7	20,7	81,0	7,9	18,8
w trybach ustawy odppiw ^a	2,1	1,6	22,2	1,6	12,5
w trybie ustawy PZP	0,8	0,6	4,8	0,7	12,5
w odrębnym trybie	4,0	3,8	23,8	1,3	6,3
WSPIERANIE RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ					
samodzielnie	76,8	75,4	93,7	83,9	81,3
w trybach ustawy odppiw ^a	8,9	5,0	68,3	23,4	81,3
w trybie ustawy PZP	2,2	1,4	9,5	6,9	12,5
w odrębnym trybie	4,8	4,4	7,9	6,3	18,8
KSZTAŁCENIE, WYCHOWANIE I OPIEKA					
samodzielnie	67,5	68,5	77,8	59,5	37,5
w trybach ustawy odppiw ^a	9,9	8,9	39,7	10,9	18,8
w trybie ustawy PZP	3,9	3,6	15,9	3,6	6,3
w odrębnym trybie	5,9	5,7	15,9	5,9	0,0
OCHRONA ZDROWIA					
samodzielnie	48,8	46,1	79,4	62,2	62,5
w trybach ustawy odppiw ^a	18,7	15,7	66,7	28,9	81,3
w trybie ustawy PZP	3,6	3,4	9,5	3,3	12,5
w odrębnym trybie	9,2	8,2	46,0	9,2	6,3
WSPIERANIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH					
samodzielnie	58,3	54,1	88,9	83,9	68,8
w trybach ustawy odppiw ^a	22,4	18,0	81,0	40,1	93,8
w trybie ustawy PZP	3,3	2,6	19,0	5,6	12,5

Wyszczególnienie	Ogółem	Urzędy miast i gmin	Urzędy miast na prawach powiatu	Starostwa powiatowe	Urzędy marszałkowskie
w odrębnym trybie	6,0	4,2	36,5	12,5	18,8
KULTURA ORAZ OCHRONA ZABYTKÓW					
samodzielnie	69,0	69,9	81,0	60,5	50,0
w trybach ustawy odppiw ^a	27,7	24,0	76,2	42,8	87,5
w trybie ustawy PZP	7,3	6,9	31,7	4,3	25,0
w odrębnym trybie	10,1	9,0	34,9	11,8	37,5
KULTURA FIZYCZNA, TURYSTYKA, KRAJOZNAWSTWO					
samodzielnie	68,2	68,6	79,4	64,8	37,5
w trybach ustawy odppiw ^a	53,1	52,0	82,5	53,9	81,3
w trybie ustawy PZP	5,5	5,1	27,0	3,9	18,8
w odrębnym trybie	11,7	12,0	27,0	6,6	6,3
OCHRONA ŚRODOWISKA I PRZYRODY, GOSPODARKA WODNA					
samodzielnie	70,4	70,9	79,4	65,5	50,0
w trybach ustawy odppiw ^a	7,6	5,8	42,9	12,5	37,5
w trybie ustawy PZP	18,7	19,2	46,0	9,5	25,0
w odrębnym trybie	8,6	8,2	28,6	6,9	18,8
REWITALIZACJA					
samodzielnie	36,8	39,8	73,0	6,3	37,5
w trybach ustawy odppiw ^a	2,1	1,5	30,2	0,0	12,5
w trybie ustawy PZP	10,1	10,5	34,9	2,3	6,3
w odrębnym trybie	4,0	4,1	12,7	1,3	6,3

^a Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Stosowanie aspektów społecznych w zamówieniach publicznych

Instytucje publiczne zamawiając dobra i usługi mogą stosować klauzule zastrzeżone lub aspekty społeczne przewidziane m.in. w Prawie Zamówień Publicznych, przyczyniając się tym samym do realizacji celów polityki społecznej i rozwoju ekonomii społecznej.

Tabela 2. Stosowanie klauzul zastrzeżonych i aspektów społecznych w zamówieniach publicznych według rodzaju jednostki samorządu terytorialnego w 2017 r. (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	Urzędy miast i gmin	Urzędy miast na prawach powiatu	Starostwa powiatowe	Urzędy marszałkowskie
Stosowanie w zamówieniach publicznych o szacunkowej wartości przekraczającej kwotę 30 tys. euro:					
klauzuli zastrzeżonej dla podmiotów, których działalność obejmuje społeczną i zawodową integrację osób będących członkami grup społecznie marginalizowanych, w tym zakładów pracy chronionej (art. 22 ust. 2 PZP)	3,7	3,5	4,8	2,7	50,0
klauzuli zastrzeżonej dla zamówień na usługi zdrowotne, społeczne oraz kulturalne (art. 138p PZP)	0,7	0,4	4,8	2,0	6,3
klauzuli zatrudnieniowej (art. 29 ust. 4 PZP)	6,5	5,8	23,8	5,7	56,3
wymogu zatrudnienia pracowników wykonawcy na umowę o pracę (aspekty społeczne zawarte w art. 29 ust. 3a PZP)	63,3	61,8	87,3	68,2	87,5
wymogu dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników (aspekty społeczne zawarte w art. 29 ust. 5 PZP)	14,4	12,7	55,6	16,9	43,8
wymogu określonego oznakowania (aspekty społeczne zawarte w art. 30a PZP)	1,1	0,8	7,9	2,0	0,0
zamówień na usługi społeczne w trybie rozdziału 6 PZP	9,0	6,1	47,6	18,6	93,8
Stosowanie w zamówieniach publicznych o szacunkowej wartości nieprzekraczającej kwoty 30 tys. euro:					
klauzuli zastrzeżonej dla spółdzielni socjalnych (art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych)	1,4	1,2	4,8	1,3	12,5
społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych ^a	3,3	2,8	9,5	3,9	31,2

^a Zamówienia publiczne, które uwzględniają jeden lub kilka następujących aspektów: promocja godnej pracy, poszanowanie praw człowieka i prawa pracy, wsparcie społecznego włączenia (w tym osób niepełnosprawnych), wsparcie ekonomii społecznej oraz małych i średnich przedsiębiorstw, promocja równych szans, zasada „dostępny i przeznaczony dla wszystkich”.

Przynajmniej jedną klauzulę zastrzeżoną/aspect społeczny w zamówieniach publicznych prowadzonych w oparciu o przepisy ustawy PZP o szacunkowej wartości przekraczającej kwotę 30 tys. euro stosowało w 2017 r. 2/3 jednostek samorządu terytorialnego. Najczęściej był to wymóg zatrudnienia pracowników wykonawcy w oparciu o umowę o pracę (aspect społeczny, o którym mowa w art. 29 ust. 3a PZP) – stosowało go 63,3% wszystkich JST. W dalszej kolejności wskazywano na aspect społeczny wymagający dostępności dla osób niepełnosprawnych lub projektowania z przeznaczeniem dla wszystkich użytkowników (art. 29 ust. 5 PZP) – 14,4%, a następnie na realizację zamówień na usługi społeczne w trybie rozdziału 6 PZP – 9,0%. Pozostałe klauzule i aspekty społeczne stosowane były rzadko. Najwyższe udziały stosujących je JST odnotowano w większości przypadków wśród urzędów marszałkowskich.

W przypadku zamówień publicznych wyłączonych z obowiązku prowadzenia ich w oparciu o przepisy ustawy PZP (zamówienia o szacunkowej wartości nieprzekraczające kwoty 30 tys. euro) JST rzadko stosowały aspekty społeczne. W 2017 r. z klauzuli zastrzeżonej dla spółdzielni socjalnych (art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych) skorzystało 1,4% samorządów terytorialnych, a 3,3% stosowało społecznie odpowiedzialne zamówienia publiczne. Najwyższe udziały JST korzystających z tych dwóch instrumentów odnotowano również na szczeblu wojewódzkim.

Budżet obywatelski

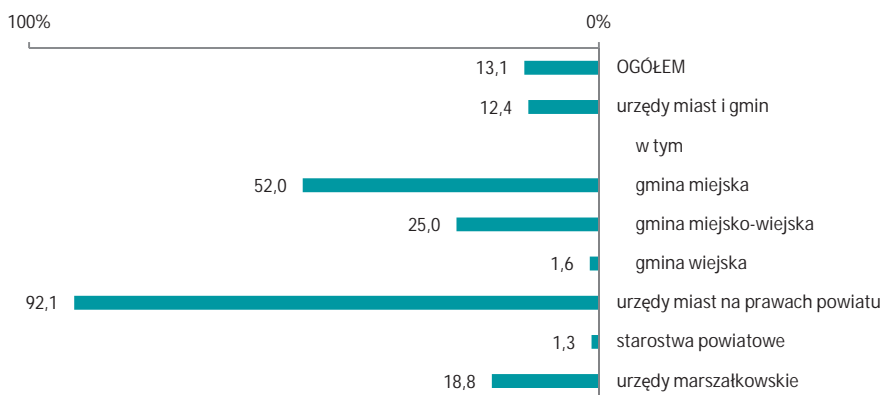
W 2017 r. 13,1% ogółu jednostek samorządu terytorialnego wyodrębniło w swoim budżecie kwotę na budżet obywatelski. Kwestia wydzielania kwoty na budżet obywatelski była zróżnicowana w zależności od rodzaju JST. Najczęściej ten mechanizm stosowały urzędy miast na prawach powiatu (92,1%), ale również urzędy miast w gminach miejskich (52,0%). Budżety obywatelskie najrzadziej natomiast wyodrębniały starostwa powiatowe (1,3%), a następnie urzędy gmin wiejskich (1,6%).

Łącznie w 2017 r. zgłoszono do realizacji w ramach budżetu obywatelskiego 19,0 tys. projektów, z czego do realizacji wybrano 5,1 tys., co stanowiło 26,5% zgłoszonych projektów. Średnio w jednej JST, która wyodrębniła budżet obywatelski, zrealizowano w jego ramach 14 projektów, ale w połowie JST nie więcej niż 6 projektów.

Ponad połowa projektów w ramach budżetów obywatelskich (56,5%) została zrealizowana w miastach na prawach powiatu. Średnio na jeden urząd miasta na prawach powiatu, który wyodrębnił budżet partycypacyjny, przypadało 50 zrealizowanych projektów, ale w połowie nie więcej niż 25 projektów.

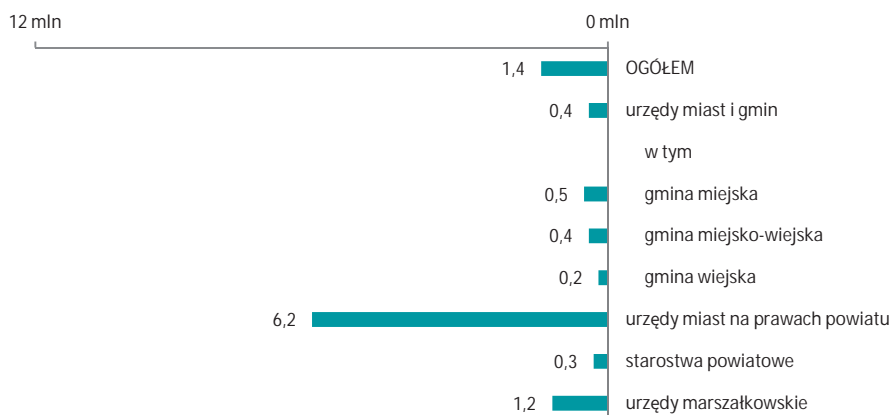
Wykres 6. Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, które wyodrębniły kwotę na budżet obywatelski/partycypacyjny w budżecie zrealizowanym w 2017 r.

Wszystkie JST wydatkowały w ramach budżetu obywatelskiego 486,7 mln zł, przy czym 74,1% tej kwoty przypadło na miasta na prawach powiatu. Przeciętna JST, która wyodrębniła w 2017 r. w swoim budżecie środki na budżet obywatelski, wydatkowała na projekty zgłoszone przez mieszkańców około 1,4 mln zł. Należy jednak zwrócić uwagę na znaczne zróżnicowanie średnich kwot budżetu obywatelskiego, co jest związane z wielkością samej JST. W połowie JST, które wyodrębniły budżet obywatelski, średnia wartość zrealizowanych projektów nie przekraczała 0,3 mln zł.

Najwięcej na projekty zrealizowane w ramach budżetu obywatelskiego wydały w 2017 r. urzędy miast na prawach powiatu – średnio 6,2 mln zł. W pozostałych JST wartość projektów obywatelskich była znacząco niższa.

Wykres 7. Średnia łączna wartość projektów wybranych do realizacji w ramach budżetu obywatelskiego w jednostkach samorządu terytorialnego w 2017 r.

Informacja metodologiczna

Badanie zrealizowano w ramach projektu partnerskiego Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej oraz Głównego Urzędu Statystycznego pt. *Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej* współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Badaniem objęte zostały wszystkie jednostki samorządu terytorialnego: 16 województw, 314 powiatów, 2478 gmin (w tym 66 miast na prawach powiatu i 18 dzielnic miasta stołecznego Warszawy). Udział w badaniu był dobrowolny.

Podstawą przekazania danych przez jednostki był opracowany w ramach projektu formularz badania statystycznego ES-JST „Rozwój ekonomii społecznej w jednostkach samorządu terytorialnego”. Formularz przygotowano w trzech wersjach, odpowiadających kompetencjom jednostki samorządu terytorialnego (dla urzędów miast i gmin ES-G, starostw powiatowych ES-P i urzędów marszałkowskich ES-W).

Formularz składał się z 4 działów tematycznych: Wybrane formy partycypacji lokalnej, Działalność związana z rozwojem ekonomii społecznej, Udział pomiotów ekonomii społecznej w realizacji zadań publicznych, Aspekty społeczne w zamówieniach publicznych.

Badanie realizowano na Portalu Sprawozdawczym za pomocą elektronicznej wersji formularza z zachowaniem możliwości przestania do US Wrocław sprawozdania wypełnionego w formie papierowej.

Badanie zostało przeprowadzone w okresie od 17 maja do 14 czerwca 2018 r. Otrzymało wysoki zwrot formularzy. Sprawozdanie wypełniło 2726 jednostek (96%): 2406 gmin (96%), 304 powiaty (96%) i 16 województw (100%).

W informacji sygnałnej dane zostały zaprezentowane w podziale na cztery rodzaje JST ze względu na różnice w posiadanych kompetencjach. Urzędy miast na prawach powiatu wydzielono jako oddzielną grupę jednostek, w związku z czym dane pochodzące z tych JST nie zawierają się w grupie urzędów miast i gmin.

www.stat.gov.pl
www.ekonomiaspoleczna.gov.pl

Biblioteka
Ekonomii
Społecznej
i Solidarnej

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
Departament Ekonomii Społecznej i Solidarnej
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00-513 Warszawa
tel. (+48 22) 461 61 30
e-mail: ekonomiaspoleczna@mrpips.gov.pl